

Türk Kadını Dergisi: Milli Şef Dönemi Kadınlık Kurgusu

Gülbin Karakaya Sancar

Bağımsız Araştırmacı

[ORCID: 0000-0003-2863-2539](https://orcid.org/0000-0003-2863-2539)

gulbin.karakaya23@gmail.com

Ayşe Mirza Girgin

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,

Dr. Öğr. Üyesi

[ORCID: 0000-0003-0668-993X](https://orcid.org/0000-0003-0668-993X)

ayse.mirza@hbu.edu.tr

Öz

Toplumsal cinsiyet rollerine dair normlar günümüzdeki yaygınlığı ve kavram seti ile olmasa da tarihin hemen her döneminde tartışılmalıdır. Coğrafya, tarihsel dönem, toplumun ekonomik, siyasi ve kültürel yapısı bu meselenin ele alınış biçimini ve yoğunluğunu değiştirmiştir. Bu sürecin en iyi izlendiği mecralardan biri süreli yayınlardır. Bu doğrultuda bu çalışmada 1944-1948 yılları arasında yayını sürdüren *Türk Kadını* dergisi, Milli Şef döneminde geçerli olan toplumsal cinsiyet politikaları ile ilişkisi bağlamında ele alınacaktır. Derginin daha önce incelenmemiş olması ve bu dönemde kadınlara yönelik yayınlanan dergilere ait çok fazla çalışma yapılmaması nedeniyle, kadın süreli yayınlarına dair akademik literatüre katkı sunmak amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında derginin 4 yıllık yayın serüveninde yayınlanmış olan 48 sayısı ilk elden ve niteliksel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İnceleme sonucunda, *Türk Kadını* dergisinin, dönemin cinsiyet politikaları ve yayının sahiplik yapısının da etkisiyle, tek parti döneminin aile ve kadına yönelik beklentileri ile uyumlu bir içeriğinin olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türk Kadını, toplumsal cinsiyet, basın tarihi, iletişim çalışmaları, kadın dergileri

• • • • •

Geliş tarihi: 30 Ağustos 2024 • Kabul tarihi: 30 Mart 2025

•

Araştırma Makalesi

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2025 • 17(1) • 288-325

DOI: 10.46655/federgi.1540387

Womanhood Imagined in Türk Kadını: Magazine During the National Chief Era

Gülbin Karakaya Sancar

Independent Researcher

[ORCID: 0000-0003-2863-2539](https://orcid.org/0000-0003-2863-2539)

gulbin.karakaya23@gmail.com

Ayşe Mirza Girgin

Ankara Hacı Bayram Veli University

Asst. Prof.

[ORCID: 0000-0003-0668-993X](https://orcid.org/0000-0003-0668-993X)

ayse.mirza@hbv.edu.tr

Abstract

This study examines the magazine *Türk Kadını* (Turkish Woman), published between 1944 and 1948, in the context of gender policies during Turkey's National Chief era. Gender roles have been discussed throughout history, though the framework and frequency have varied depending on geographic, cultural, economic, and political factor Periodicals serve as valuable sources to trace these change *Türk Kadını* has not been previously analyzed in academic literature, despite the scarcity of studies on women's magazines from this period. To address this gap, the study conducts a qualitative content analysis of all 48 issues published over the magazine's four-year lifespan. The findings reveal that the magazine's content largely aligned with the single-party regime's expectations concerning women and family role.

Keywords: *Türk Kadını*, gender, press history, nationalism, women's magazine

.....

Arrival date: 30 August 2024 • Acceptance date: 30 March 2025

•

Research Article

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2025 • 17(1) • 288-325

DOI: 10.46655/federgi.1540387

Giriş¹

Türk modernleşmesinde kadınların toplumdaki yeri ve toplumsal cinsiyet rolleri oldukça merkezi ve tartışmalı bir konu olmuştur. Bu mevzunun açıklıkla ve derinlikli olarak konuşulabilir hale gelebilmesi için Batı’da olduğu gibi bir takım ciddi toplumsal dönüşümlerin gerçekleşmesi gerekmiş, bu da bu topraklarda ancak Tanzimat’ın ilanı ile vuku bulmuştur. Osmanlı’nın son dönemlerinde, hemen her coğrafyada ve toplumsal değişim döneminde olduğu gibi, bazı aydın erkeklerin de desteğiyle kadınlar dezavantajlı konumlarını sorgulamışlar ve çeşitli alanlarda hak mücadelesine girişmişlerdir. Ancak cumhuriyetin ilanı ile kadınların gerekli hakları kazandığını düşünen iktidar odakları, feminist mücadelenin lüzumunun kalmadığını düşünmüş ve bir takım temel hakları elde ettiklerini düşünen dönemin kimi feministlerinin de geri çekilmesi ya da

¹ Bu makale Gülbin Karakaya’nın “Modernleşme Bağlamında Cumhuriyet Dönemi Toplumsal Cinsiyet Politikaları: Türk Kadını (1944-48) Dergisinin İncelenmesi” yüksek lisans tezin-den üretilmiştir.

geri çekilmek zorunda kalması ile kadın hareketi durulmuştur. Dolayısıyla tek parti döneminde kadınların en çok desteklenen rolleri yeni nesilleri yetiştiren annelik ve ev idaresini sağlayan ev hanımlığı olmuştur (Sancar, 2014). Tüm bu gelişmelerin izleri süreli yayınlarda görülebilmektedir. Çünkü gazete ve dergilerde döneme hâkim olan politika, ekonomi, kültür ve gündelik yaşam gibi alanlara dair bütünlüklü bir bakış açısının izleri mevcuttur. Bu nedenle bu çalışmada tek parti döneminin sonlarına denk gelen 1944-1948 yıllarında yayınlanan *Türk Kadını* dergisinin yayın politikası ile dönemin toplumsal cinsiyet politikaları arasındaki ilgi incelenecektir. Hem bu dönemde kadınlara yönelik yayın yapan matbuata yönelik yeterince çalışmanın olmaması hem de özel olarak *Türk Kadını*¹ dergisine dair böylesi bir incelemenin bulunmaması çalışmayı özgün ve önemli kılmaktadır. Bunun yanında kadın hareketi ve kadın dergileri üzerine yapılan ve literatürdeki bir eksikliği dolduran tüm çalışmaların kadın tarihine katkı sunduğu söylenebilir. Scott'un (2013) da *Kadın Tarihi* kitabında belirttiği gibi, kadının tarihteki temsili değişmez ve süreklilik arz eden bir biçimde olmadığı gibi, zamanın dışında da değildir. Bunun nedeni tarihin herhangi bir döneminde kadına yönelik üretilen söylemlerin o dönemin genel siyasi ve ideolojik yapılanmasıyla ilişkili olmasının yanında, yer yer bu söylemde gedikler açan kimi yayınlar ya da yazarların mevcudiyetidir. Bunun tespiti ise ancak ilgili dönemlere ilişkin yapılacak yayınlarla söz konusu olabilmektedir.

Tüm bu koşulların yanında, süreli yayınların yayın politikasını etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. İlgili ülkenin tarihi, siyasi koşulları, kültürü, gelişmişlik düzeyi gibi dışsal etkenler ile sahiplik yapısı, hedef kitle, yazar portföyü gibi içsel etkenler gazete ve dergilerin yayın politikasına önemli etkilerde bulunur. Bu bağlamda *Türk Kadını* dergisi incelenirken I. ve II. Dünya Savaşı arasında yükselen milliyetçilik akımı, dönemin nüfus ve toplumsal cinsiyet politikaları, derginin sahibinin bir milletvekili oluşu gibi ögeler dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda kuramsal çerçeveyi Osmanlının son

dönemlerinden 1940'lı yıllara kadar değişen toplumsal cinsiyet politikaları ve kadın hareketinin niteliği oluşturmıştır. Keza bu dönemde kadınlar modernleşmenin simgesi haline gelmiş, her siyasi görüşten, cinsiyetten ve toplumun farklı kesimlerinden kişiler kadınların haklarına dair muhtelif görüşler öne sürmüşlerdir. Bu nedenle *Türk Kadını* dergisinin izlediği yayın politikasını anlayabilmek için öncelikle bu döneme gelinceye kadar yapılmış tartışmalar hakkında fikir sahibi olmak gerekmektedir. Bu bilgiler ışığında dergide 4 yıl içerisinde yayımlanan, erişim dâhilindeki 48 sayı niteliksel içerik analizi yöntemiyle ve amaçlı örneklem modeliyle incelenmiştir. Amaçlı örneklem, belirli bir konuyu en iyi temsil ettiği düşünülen örneklerle yer vermeyi içerir (Maxwell 2018, 132). Bu bağlamda yazıların genel panoramasından hareketle oluşturulan temalar yol gösterici olmuştur. Bu temalar aile, özel alanda kadın, çocuk bakımı ve ev işleridir. Çalışmanın başlangıcında tema sayısı daha çok olsa da –kamusal alanda kadın, kadın bedeni, aile ve devlet, erkeklik gibi- makalenin sınırları gözetilerek temalar konusunda sınırlamaya gidilmiş, derginin genelinde çok az yer alan temalar kapsam dışında bırakılmıştır. Kendisini aile dergisi olarak tanıtan *Türk Kadını*'nda en çok cumhuriyetin ideal aile modeline ilişkin yazılar yer alırken, üzerinde sıklıkla durulan bir diğer konu ise Cumhuriyet'i geleceğe taşıyacak nesil olarak çokça önem verilen çocuk ve çocuk sağlığı olmuştur. Kadınlara yönelik çıkarılan bir derginin kadını aile dolayımında ele alması, üretilen içeriklerin de buna uygun olmasına neden olmuştur.

Tanzimat'tan Milli Şef Dönemine Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Politikaları

Modernleşme gibi radikal toplumsal dönüşümler, ülkelerin mekânsal ve kültürel özelliklerine bağlı olarak farklı zamanlarda ve biçimlerde yaşanmıştır. Batı'da sanayi devrimiyle gelen modern yaşam, Osmanlı'da Avcı'nın (2007,

2) ifadesiyle “savunmacı bir reform” olarak, çağa uyum çabasıyla başlamıştır. Böylelikle Tanzimat devrinden itibaren kadınların toplumsal konumu da tartışmaya açılmıştır. Keza on sekizinci yüzyılda ve on dokuzuncu yüzyıl başlarında kadınların eğitim, çalışma, oy verme gibi hakları bir yana, babaları ve eşlerinden bağımsız bir kanuni varlıkları dahi yoktu. Dolayısıyla mülkiyet sahibi olma, imza, ticari faaliyet yürütme ve miras gibi birçok temel hakları da mevcut değildi (Ayata ve Gölgelioğlu 2011, 66-67).

Tanzimat Dönemi’nde yapılan reformlarla hukuki sistemde iyileşmelere gidilmiş, okullaşmaya yönelik adımlar atılmıştır. Bu adımların bir sonucu olarak yeni bir entelektüel kesim yetişmeye başlamış, bağımsız basın doğmuş ve kültürel yaşamda bir canlanma ve gelişme gerçekleşmiştir (Caporal 1999, 22-23). Bu dönemde saltanat karşıtlarının eleştirilerini yönelttikleri alanlardan başta gelenlerinden birisi Osmanlı aile yapısı olmuştur. Bu dönemden başlayarak devlet ve aile arasında bir denklik kurulmuş ve toplumsal değişimde aile yapısına çokça önem atfedilmiştir. Bunun bir uzantısı olarak farklı siyasal kesimlerden erkekler Osmanlı Döneminde modernleşmeye dair idealleri tartışırken aile ve kadının toplumdaki rolü konusunda uzun tartışmalara girişmişler (Sancar 2014, 86), bu tartışmalar yankısını kadın hareketinde göstermiştir.

On dokuzuncu yüzyıl sonlarına kadar kadınlar kamusal yaşamda sınırlı bir varlık gösterebilmiş olsalar da Tanzimat Döneminde bazı önemli haklar elde etmeleri ileride gerçekleşecek önemli gelişmeler için temel oluşturmuştur. Kadınlar bu dönemde Arazi Kanunu’nda yapılan hukuki düzenlemelerle miras hakkına erkek kardeşleriyle eşit şartlarda sahip olabilmüşler; Tıbbiye Mektebinde ebelik kurslarına katılabilmiş, böylelikle 10’u Müslüman, 36 kadın 1845’te diploma sahibi olabilmüşlerdir. Eğitim yaşamında ayrıca 1858’te kız rüştiyelerinin, 1869’da Kız Sanayi Okulu’nun, 1870 yılında Kız Öğretmen Okulu’nun kurulması, gelecek kuşaklardan kadınların eğitim alma

olanağını artıran gelişmeler olarak öne çıkmıştır. Nitekim kız çocuklarına eğitim verebilecek kadın eğitimcilerin yetişmesi Osmanlı'nın dini, siyasi ve toplumsal koşulları göz önüne alındığında önemli gelişmeler olmuştur (Taşkiran 1973, 26-27).

Tanzimat Döneminde eğitimin laikleşmesi ile aydın bir kesimin yetişmesi ve kadınların eğitim fırsatlarından daha eşitlikçi bir biçimde yararlanabilmesi için yapılan bazı düzenlemeler kendinden sonraki bazı gelişmelere de neden olmuştur. Bu bağlamda kadınların süreli yayınlar ve kurdukları derneklerle kendi hakları için mücadeleye girişebilmeleri kendinden önceki gelişmelerin bir devamı niteliğinde sayılabilir (İlyasoğlu ve İnsel 1984, 163). Kadın dergileri kadınların kamusal yaşama katılmaları, taleplerini iletmeleri ve yazma ürkekliklerini atmaları için çok elzem olmuştur (Çakır 2014, 59-64). Cumhuriyet dönemine kadar *Terakki-i Muhadderat*, *Şükûfezar*, *Hanımlara Mahsus Gazete*, *Demet*, *Kadın*, *Hanımlar Âlemi*, *Kadınlar Dünyası* gibi öne çıkan örnekleriyle otuzdan fazla dergi yayımlanmıştır. Bu yayımlarda, her birinde değişik oranlarda olmak üzere, çocuk bakımı, aile, sağlık, ev işleri gibi kadınlarla ilişkilendirilen konuların yanı sıra eğitim, oy, çalışma hakkı gibi daha kamusal ve/veya bireysel problemler de kendine yer bulabilmiştir (Demirdirek 2016, 8-9).

Modernleşme çabalarının da bir sonucu olarak, Osmanlı'nın son dönemleri ve Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kadın dergilerine hâkim olan başlıca konular moda, sağlık, giyim ve ev idaresidir. Bu mevzular modern bir yaşamı şekillendirmenin olduğu kadar, bedeni disipline etmenin bir aracı olarak da kullanılmıştır (Özman ve Bulut 2003). Dönemin bir başka önemli konusu, iyi bir eş ve anne olmanın gerekleri gibi geleneksel kadınlık rollerini onaylayan ve yeniden üreten meselelerdir. Pek çok dergide kadınların cinsiyetlerine atfedilen rolleri destekler yazılar olsa da *Hanımlara Mahsus Gazete*'de örnekleri görüleceği gibi, kadınların erkekler karşısındaki konumlarını

sorgulayıcı, sorunlarını aktarıcı yazılar da dergilerde yer bulmuştur (Caporal 1999, 28).

Diğer taraftan Kurnaz (1991, 43) erken modernleşme döneminde çıkarılan dergilerin esas amacının, kadının eğitim görmesini sağlamak, eğitim seviyesini arttırmak ve kadın haklarını savunmak olduğunu belirtir. Keza ileride kadınların çalışma yaşamına girmesinin önünü de açacak olan eğitim hakkıyla ilgili Tanzimat Dönemi'nde önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1842'de Avrupa'dan ebeler getirilip, Mekteb-i Tıbbiye'de kurslar verilmiş (Avcı 2007, 4); kız çocuklarına ilk kez ortaokul seviyesinde eğitim olanağı sağlanmış; ebelik ve öğretmenlik gibi alanlarda mesleki okullar açılmıştır. Tanzimat Dönemi'nde eğitim konusunda yapılan iyileştirmeler sayesinde II. Meşrutiyet Dönemi'nde basın, dernek ve sosyal yaşam alanlarında canlanmalar sağlanmıştır (Kurnaz 1991, 9-29). Böylelikle dönemin önde gelen kadınları siyasi, kamusal ve çalışma yaşamında aktif olarak rol alma taleplerinde bulunmuşlar, çağ dışı uygulamalardan azade olmak istemişlerdir (Zihnioğlu 2016, 56-57).

II. Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren çok sayıda yeni kadın dergisi basın yaşamına katılmıştır. *Demet*, *Mahasın* (1908), *Kadın* (1908), *Kadınlar Dünyası* (1913), *Hanımlar Alemi* (1914), *Kadınlık* (1914), *İnci* (1919), *Seyyale* (1914), *Siyanet* (1914) ve *Kadınlık* (1914) bunlardan bazılarıdır (Kurnaz 1991, 86-95). Elbette ülkenin içinde bulunduğu şartlardan ötürü bu dönemde de hem kurulan dernekler hem de çıkarılan yayımlar arasında doğrudan feminist bir çaba içerisinde olanların sayısı görece azdır. Bu anlamda Osmanlı Müdaafa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti ve derneğin yayını olan *Kadınlar Dünyası* dergisi kadınlar üzerindeki kısıtlamalar, gelenekler, eşitsiz cinsiyet rejimi ve eğitim hakkındaki sınırlamalar gibi mevzuları gündeme getirmesi açısından dikkat çekicidir (Çakır 2013, 107).

II. Meşrutiyet'i Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı izlemiştir. Bu dönemlerde savaşların etkisiyle erkek nüfusun yetersiz kaldığı iş yaşamındaki

boşlukları kadınlar doldurmuş, böylelikle daha önce onlara kapalı olan sağlık alanı, devlet kurumları, mağaza ve restoran gibi alanlarda erkeklere ait kabul edilen mekânlarda kadınlar çalışabilmişlerdir. Her ne kadar savaş ertesinde yeniden bu işleri bırakıp eve dönmeleri istense de (Davaz 2014, 158), başka toplumlarda da yaşanan bu gelişmeler hiçbir zaman tam olarak geri alınamamış, toplumsal şartların olgunlaşmasıyla kadınlar gitgide daha çok oranda eğitim ve çalışma haklarından faydalanabilmişlerdir. Savaş dönemlerinde ayrıca kadınların dernek kurmaları olağanlaşmış ve dernekler sayıca da epey artmıştır.

Cumhuriyetin ilanını izleyen süreçte ise kadınlar bir yandan modernliğin göstereni, öte yandan da ulusun iyiliği için kendini eşi ve çocuklarına vakfetmesi gereken -özelik ve nesnelik arasında yeri akışkan- bir konuma gelmiştir. Kadınlar yürüttükleri tüm mücadelelere ve elde ettikleri önemli kazanımlara rağmen 1923 yılında seçme ve seçilme hakkını elde edememiş; Türk Kadınlar Birliği, Cumhuriyet rejiminin kadınlara bütün haklarını sağladığı ve kadın örgütlenmelerine artık gerek kalmadığı gerekçesiyle 1935 yılında kapatılmıştır (Arat 2005). Kılık kıyafeti, ev idaresi ve çocuk yetiştirme biçimi çağdaş olması istenen kadınların toplumsal ve ailevi konumları açısından geleneğe bağlı kalması beklenmiştir. Nitekim dönemin pek çok erkek aydını ve siyasi aktörü bir yandan kadınların eğitim ve çalışma yaşamında yer almaları gerektiğini salık verirken; bunun toplum için önemine dikkat çekerken, kadınların çalışabilmesi için öncelikle ev işlerini, çocuk ve eşlerinin bakımını aksatmamaları şerhini koşmuşlardır. Örneğin Mustafa Kemal Atatürk, 1923 yılında İzmir’de yaptığı konuşmada, ilim ve fennin kadınlar için de lazım olduğunu söyleyip, sosyal hayatın refahı için iş bölümünün önemine dikkat çektikten hemen sonra, kadının en ufak, en önemsiz vazifesinin ev vazifesi, en büyük vazifesinin de analık olduğunu söylemiştir (Taşkiran 1973, 83).

Erken cumhuriyet döneminde aile kurumuna milliyetçiliğin bir uzantısı olarak büyük önem atfedilmiştir. Şerifsoy’un (2013, 169-171) da vurguladığı

üzere, ulus-devletin inşası sırasında ortaya çıkan milliyetçi ideolojide aile hem bir kurum hem de metafor işlevi görmüştür. Buna göre aile, iyi evlat ve vatandaşların yetiştirildiği, kadınların vatandaşlık görevlerini annelikleriyle, erkeklerin de ailesini maddi anlamda geçindirmek ve gerektiğinde ulusunu koruyarak ifa ettiği bir yerdir. Ulus, erkek kardeşlerin birlikteliğinden müteşekkil bir yapıdır. Bu nedenle ailenin reisi ulusun da koruyucusu olan erkektir. Dolayısıyla bu kurguda kadınların özneliğinin sınırlandırılmaya çalışılması da çok şaşırtıcı değildir.

Aile ve devlet birlikteliğine olan bu vurgu II. Meşrutiyet'ten itibaren artmış, aile konusu İttihatçılar döneminde olduğu gibi tek parti iktidarında da sürekli gündemde olmuştur. Bu durum tesadüf değildir çünkü II. Meşrutiyet'i Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı dönemi izlemiştir (Toprak 1993, 2). Savaş dönemlerinin en önemli özelliklerinden birisi nüfus kontrolüne olan ihtiyacın artması ve bunun bir sonucu olarak kadınların bedenleri sanki onların değil de ulusal çıkarların bir aracısıymışçasına ele alınmasıdır. Böylesi zamanlarda kadınların sağlıkları, evlenme yaşları, doğuracakları çocuk sayısı, spor faaliyetleri ve kıyafetleri gibi beden ve doğurganlığı ilgilendiren her ayrıntı güç odaklarının tartışma konusu haline gelir (Saigol 2013, 236). Nitekim Cumhuriyet'in kuruluşundan II. Dünya Savaşına giden süreçte sağlık propagandasında kadınlar "Cumhuriyet'in annesi", "nüfusu üreten aile kadını" gibi sıfatlarla nitelendirilmiş (Rasimoğlu 2014, 16-19), kadınların sağlıklı ve sayıca fazla çocuk doğurmaları teşvik edilmiştir (Bora 2012, 224).

Bu görünür/görünmez kısıtların yanında Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadınlar, diledikleri gibi olmasa da birtakım haklar elde etmişlerdir. 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun'la çok eşlilik kaldırılmış, evlilik yaşı yükseltilmiş, mahkemelerde tanıklık, miras, boşanma ve mülkiyet edinebilme gibi hukuki kazançlar sağlanmıştır. Ancak Berktaş'ın (2004, 17) da dile getirdiği gibi, Medeni Kanun'da ataerkil zihniyet varlığını güçlü bir şekilde

korumuş, ailenin reisliği erkeğe verilmiş, “ikametgâhın seçimi, konut, evlilik birliğinin temsili ve hukuki işlemler, mal rejimi, velayet, boşanma ve miras konularında” erkekleri kayırır maddeler varlığını korumuştur. Yine Cumhuriyet’in ilk yıllarında sanayi sektöründe kadınlar %25lik bir kesimi oluşturmuş olsa da 1936 yılında İş Kanunu ile kadınların haklarını gözeten önlemler, 1940’lı yıllarda savaş sebebiyle askıya alınmıştır (Makal 2010, 13). Dahası modernlik adına atılan adımların çoğunlukla geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretmeye hizmet ettiğine de rastlanabilmektedir. Örneğin Akşit’in (2005, 143-145) Kız Enstitüleri üzerine yaptığı çalışmasında da saptadığı gibi, bu okulların müfredatında yemek yapma, ev ekonomisi, dikiş gibi derslere yer verilerek “modern” ev kadınlarını yetiştirmek hedeflenmiştir. Nitekim kız okullarının dışındaki eğitim kurumlarında da kız ve oğlan çocuklarına geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini aşılarmaya yönelik yoğun gayretler olduğu görülmektedir (Şerifsoy 2013, 174).

Dergiler bazında İlyasoğlu ve İnsel’in (1984, 172-173) vurguladığı gibi, daha geniş bir çerçevede kadın haklarını savunan dergiler, 1920’lerden sonra kadınlara aile ve toplum içerisinde reva görülen rolleri benimseyen, bunları pekiştirici ve daha az talepkâr bir yayım çizgisi izlemeye başlamışlardır. 1930’lardan sonra annelik ve ev işleri dergilerdeki başat mevzular olmuş -Kadın Gazetesi² gibi bazı önemli örnekler yer yer görülmekle birlikte yaklaşık 1970’lere dek kayda değer bir değişim yaşanmamıştır. Bu durumda en etkili olan unsur kadınların 1930’lu yıllarda seçme ve seçilme haklarını elde etmeleri olmuştur.³ Her ne kadar bu hak olması gerektiği gibi kullanılamamış olsa da kadınlar yine de kendilerini yeni rejime karşı borçlu hissetmiş ve bu nedenle mücadelelerinin hızını kestikleri gibi, Türk Kadınlar Birliği’nin 1935 yılında feshedilmesine de sessiz kalmışlardır (Davaz 2014, 752).

Türk Kadını dergisinin de yayımı sürdürdüğü 1940’lı yıllarda, 1930’lu yılların toplumsal cinsiyet politikaları varlığını sürdürmüştür. İsmet

İnönü'nün yönetiminde, II. Dünya Savaşı'na fiilen dâhil olunmamış olsa da bu yıllarda da daha önceki savaş dönemlerinde olduğu gibi, kadınlar derneklerde yardım etkinliklerinde bulunmuşlardır (Parmaksız 2017, 67-69). Dergilerde ise kadınların ev ve aile sorumluluklarının altı çizilmeye devam edilmiş, ev içinde üretkenlik ve tutumluluk konuları daha çok ön plana çıkmıştır (İlyasoğlu ve İnsel 1984, 174). Dolayısıyla Osmanlı'nın son zamanlarından II. Dünya Savaşı yıllarına gelinceye kadar kadın hareketinin ivmesinin değişkenlik gösterdiği, elde edilen hakların ve siyasal seçkinlerin dolaylı ya da dolaysız müdahalelerinin mücadele azmine etki ettiği, ancak temelde kadının aile ve toplum içerisindeki görevlerinin ne olduğuna yönelik eril bakış açısının çok değişkenlik arz etmediği söylenebilir. *Türk Kadını* dergisi bu bağlamda kadının aile içindeki rollerinin en çok vurgulandığı, nüfus kontrol politikalarının yaygınlaştığı ve kadın dergilerinin siyasal ideoloji ile uyumlu bir yayın politikası izlediği bir dönemde yayın hayatını sürdürmüştür.

Türk Kadını Dergisinin Özellikleri

Türk Kadını dergisi aylık periyotta, Çocuk Esirgeme Kurumu ve buranın başkanı Fuat Umay tarafından çıkarılan bir dergidir. Fuat Umay'ın hem bir devlet kurumunun başkanı hem de Kırklareli milletvekili olması, derginin dönemin siyasal iklimine uyan bir toplumsal cinsiyet politikası izleyeceği konusunda ipucu verir. Nitekim Fuat Umay, Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde başka kadın ve çocuk dergileri de çıkararak tek parti döneminin modern ulus projesine katkı sunmuştur.⁴

Umay'ın meslek yaşamında çocukların yeri oldukça önemlidir. 1917'de Kırklareli'nde Himaye-i Etfal Cemiyetini⁵ kuran Umay, aynı cemiyetin Ankara'daki kurucularının da arasında yer almış (Kuş 2019), milletvekilliği yaptığı dönemlerde, meclisteki çalışmalarında daha çok çocuk ve sağlık konularına eğilmiştir (Umay 1950, 8-11). Nitekim İstanbul Tıp Fakültesi'nden

mezun olan Umay'ın milletvekili olmasında hekim olarak ortaya koyduğu çabalar etkili olmuştur (Kuş 2019). Bir anlamda Umay'ın kadın dergileri ile alakası esasında çocuklara, yeni nesillerin gelişimine verdiği önemdendir.

Sahiplik yapısının yanında, derginin hem tek parti döneminde hem de II. Dünya Savaşı yıllarında çıkmış olması onun yayın içeriği ve kadını konumlandırma biçimi hakkında ana akım fikirlerle uyum içerisinde olacağının işaretleridir. Nitekim tek parti döneminde basın üzerindeki baskılar sonucu iktidar politikalarını halka ulaştıran tek sesli bir basın hâkimken; savaş yıllarında bu beklenti milliyetçiliğin yükselişi ile katmerlenmiştir. Artan milliyetçiliğin bir etkisi de aileye yüklenen misyonda kendisini göstermiştir. Keza *Türk Kadını* dergisinin dikkat çeken bir diğer özelliği de “aile dergisi” olarak tanımlanmasıdır. Esasında Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren aile toplumsal bir kurum olarak ele alınmış ve ulus devletin inşasının bir parçası olarak görülmüştür. Bunun nedeni diğer ulus-devlet inşa sürecinden geçen ülkelerde de olduğu gibi, ailenin toplumun en küçük kurumu, idarenin başladığı yer olarak görülmesidir. Ailenin devamlılığının sağlanmasında ise kadınlara önemli görevler yüklenmiş, erkeğin ve çocukların her türlü bakım ve refahından olduğu gibi, evin ekonomisinden de kadınlar sorumlu tutulmuştur (Sancar 2014). Aile ve bu kurum içerisinde kadına yüklenen anlamlar *Türk Kadını*'nın ilk sayısındaki editoryal yazıda kendini göstermiştir: “Bu dergiyi Türk Kadınları için çıkarıyoruz. Türk yavrularına olduğu kadar, Türk annelerine ve ileride anneliğin kutsal bahtiyarlığına kavuşacak olan genç kızlarımıza da elinde olan yardımlarda bulunmayı ödev bilen Çocuk Esirgeme Kurumu bu dergiyle de Türk kadınlarına ve genç kızlarına hizmet etmek istiyor” (*Türk Kadını* 1944, 1). Görüldüğü gibi “aile dergisi” olarak tanımlanan *Türk Kadını*'ndaki aile, kadın ve çocuklardan müteşekkil sayılmakta, derginin hedef kitlesini anneler ve müstakbel anneler olarak görülen genç kızlar oluşturmaktadır.

Görsel 1. *Türk Kadını* dergisinin 1944 yılında yayımlanan ilk sayısının kapağı

Türk Kadını'na biçimsel özellikleri açısından bakıldığında Mart 1944'te yayımlanmaya başlayan dergi, İstanbul Cumhuriyet Matbaası'nda basılmış, 20 sayfadan oluşmuş, 25 kuruştan satılmış ve tüm geliri Çocuk Esirgeme Kurumu'na aktarılmıştır. Ebadi 25x30 cm olan derginin ilk sayısında bir süre aylık olarak okuyucuyla buluştuktan sonra, 15 günde bir yayımlanacağı belirtilse de tüm sayıları aylık bir periyotta okuyucuya ulaşmıştır. Temmuz 1947'den itibaren fiyatı 35 kuruşa çıkmıştır.

Derginin yazar kadrosunda bakıldığında ise çoğunluğun tıp ve eğitim alanından olması dikkat çekmektedir. Yazar kadrosunu Nermin Abadan Unat, Dr. Fuat Umay, Dr. Muzaffer Sezer, Cahit Uçuk, Turhan Toker, Dr. Himmet Akın, Muhip Dıranas, Dr. Bahtiyar Demirağ, Melih Başar, Dr. Saliha Tuncer, Melahat Sezener, Nihal Yalaza Taluy, Leman Gönül, Tevfik Atay, M. Şakir Ülkütaşır, Recai Ant, Rıza Çavdarlı, Azize Duru, Mitat Enç, İsmet Kür ve Feriha

Baymur oluşturmaktadır. Dönemin aileye ve genç nesillere verilen öneminin de bir sonucu olarak sağlık, nüfus ve eğitim politikalarına yönelik yazılar ön planda olmuştur. Ancak derginin kadınlara yönelik olarak çıkarılması, bu konuların onlarla ilişkili olarak ele alınmasına neden olmuştur.

Türk Kadını Dergisinde Kadınlığın Kurgulanışı

Türk Kadını dergisi, daha önce de değinildiği gibi, yayımlandığı dönemin ideal kadınlık rollerini destekleyen bir yayındır. Bu doğrultuda modern Türk kadınına bazı temel görevler yüklenmiştir. Bunların başında dünyaya çocuklar getirip onları cumhuriyetin ideallerine göre yetiştirmek gelmektedir. İkinci görev mutlu bir aile hayatı yaratmak adına evin idaresini ve erkeklerin bakımını sağlamaktır. Kamusal alanda varlık göstermesi bağlamında çocukların bakımını daha iyi sağlaması açısından eğitim görmesine ve yardım kurumlarında varlık göstermesine dair kimi değinilerde bulunulsa da dergide temelde kadınların yerlerinin evleri olduğuna dair bir söylem egemendir. Bu nedenle inceleme bölümünde kadınlara dair ailenin oluşturucusu ve yeniden üreticisi bağlamında oluşturulan içerik incelenecektir.

Ailenin Temel Direği: Müstakbel, Kutsal, Yetersiz Ama İlle De Zorunlu Anneler

Ulusların kuruluş evrelerinde iktidarlar milli kimliği kurarken, “biz kimiz?” ve “nasıl olmalıyız?” sorularına dair bir ideal ve sabit bir inşada bulunmaya çalışır. Tanıl Bora bu kimliğin yoktan var olmadığını, modernleşme öncesinden izler taşıyan bu kimliğin modernleşmeyle işlendiğini söyler (2017, 13). Bu kimlikte hem kim olunduğu, hem de nasıl olunması gerektiğine yönelik söylem, ideal bir kurgudur. Öte yandan Altınay’ın (2013) da belirttiği gibi milliyetçi ideolojilerde ve milli kurgularda toplumsal cinsiyet kurucu

bir unsur olsa da tali bir mefhum gibi ele alınır. Kadınların kamusal alanda yürüttüğü eylemler görünmez kılınır, kamusal alandan dışlanma süreçleri görmezden gelinir. Kadının sıkıştırılmaya çalışıldığı, görevlendirildiği alan olan ev içindeki faaliyetleri ise aşırı bir söylemsel kışkırtmayla teşvik edilse de tarihte görünmez ve önemsiz kalır.

Türkiye’de de cumhuriyetin kuruluşundan itibaren, kurucu seçkinler için kadınlar değişen yönetim biçimi ve modern ulus devletinin niteliklerini yansıtmaları açısından bir simge olarak düşünülmüş, ancak kadınların milli görevleri annelikle sınırlı kalmıştır. Bu görevin kadınların en temel, asli ve kutsal rolleri olduğu söylemiyse günümüze dek varlığını sürdürmüştür. Bu beklentiler elbette sadece Türk modernleşmesine ve Türk milliyetçiliğine özgü değildir. Cinsiyet ve millet arasındaki ilişkileri irdeleyen kuramcılar Anthias ve Yuval-Davis (1989, 7) kadınların etnik ve ulusal sürece dâhil edilme süreçlerinde biyolojik olarak çocuk üretme özelliklerine, kültürel aktarıcı olma niteliklerine ve dış görünüşte olduğu gibi, etnik ve ulusal bir gösteren olma yanlarına dikkat çekerler. Kadınların topluluğun biyolojik üreticisi ve kültürel yeniden üreticisi olmalarına dair anlayışın izleri *Türk Kadını* dergisinde pek çok makalede işlenmiştir. Bu yazılardan öne çıkanlarından birisi olan Turhan Toker’in (1946, 1-3) kaleme aldığı “Anne Kadın” başlıklı metnin ilk paragrafında şu ifadeler yer alır: “Kadın ve çocuk konusu üzerinde ısrarla durmamızın amacı açıktır; bunlardan birisi ‘büyük vatan’, diğeri de ‘yarın’dır... Birisi ağaçsa, diğeri meyva, birisi temelse öteki yapının kendisidir. Çünkü kadın olmazsa ne vatan ve ne de millet şekil alabilirdi...”.

Kadın ve çocuğun ayrılmaz bir birlik olduğunu belirten bu satırlarda çocuğun annenin bir uzantısı olarak ona ait ve onun sorumluluğunda olduğu anlayışı belirgindir. Dahası kadına yönelik “büyük vatan” nitelemesinin altında milliyetçi söylemde vatan ile kadın bedeni arasında kurulan eşdeğerlik görülür. Najmabadi’nin (2013, 129) de söylediği gibi, ulusal cemaatler bir

erkekler birliği olarak kabul edilirken, bu sözleşmeden dışlanan kadınlar vatan toprağı ile temsil edilmiştir. Eylem halinde olup ulusu koruyan erkekler, pasif “vatan toprağını” koruyup kollamakla görevlidirler. Dolayısıyla burada, namus söylemiyle de iç içe olan milliyetçilik anlayışındaki toplumsal cinsiyet kodları billurlaşır. Erkeğin “koruması altında”, bir yönüyle onun failliğini gerçekleştirebilmesi için pasif kalması gereken kadınlar, özel alanda tutulmaya ve ev işleri ve çocuk bakımıyla görevlendirilmeye çalışılır. Keza “Anne Kadın” yazısının devamında da kadınların toplum ve aile açısından bitmek bilmez ödevleri sıralanır ve anneliğe saygı Tanrıya ibadet sayılarak, tüm bu görevlerin yükü adeta kutsanır. Kadınlar anne olabilmek özellikleriyle değerli addedilir:

İnsan denen azametli varlığın hem anası, hem biyoloğu, hem psikologu, hem pedagogu, hem de öğretmenidir. Yani kompleks bir kudret hamulesidir. Böyle bir karakter ancak insanüstü kudretlerde bulunabilir. Onun içindir ki mistisizm ve ahlâk anaya saygıyı, Tanrıya ibadet olarak ifade etmiştir (Toker 1946, 1-3).

Görsel 2. Türk Kadını dergisinin 4. sayı kapağı

Kadınlara yönelik böylesi kutsallaştırmalar erkek egemen söylemde nadir olduğu gibi, genellikle zıddı bir değersizleştirmeyle birlikte gelir. Nitekim bu makalede de annelikten kaçınmak alçaklıkla eş tutulur. Bunun nedeni cumhuriyetin ülkeye yerleşmesi için tüm umudun bağlandığı gelecek nesillerin “bir elmas kutusu” sayılmasıdır. Bu nedenle de makbul kadınların topluma yeni bireyler katmaları gerekmektedir (Toker 1946, 3-5).

Anneliğin evrensel olarak doğal, arzulanan, sorgulanamaz ve “normal” bir kadınlığın uzantısı olarak görülmesi -ne yazık ki- alışıldık (Gillespie 2000, 223) olsa da aynı paragrafta anneliğin hem bu denli kutsallaştırıldığı hem de aksinin açık bir gözdağı ve tehditle işaret edildiği örneklerin ne kadar yaygın olduğu konusu su götürür. Dahası mesele sadece cumhuriyetin geleceği için çocuk doğurmaktan ibaret de değildir. Makalede bu “elmasın” en iyi haline getirilmesi için kadınların görevleri yeniden sıralanır, çocuğa yapılan fedakârlıkların bir karşılığı olacağı söylenerek motivasyon sağlanmaya çalışılır.

Kadınlara yönelik bu buyurgan cümleleri bir erkek yazarın dile getirmesi şaşırtıcı değildir. Nitekim erkek yazarların yoğunlukta olduğu dergilerde -İnci (1919), *Süs* (1924) ve *Hanım* (1921) gibi- kadınların inceleme ve tenkit malzemesine dönüşmesi sıklıkla görülmüştür (Çakır 2013, 84). Bunun yanında makalenin yazarı Turhan Toker’in Türk milleti adına konuşması da ulusun erkek kardeşlerden müteşekkil olarak kurgulanmasının bir göstergesidir. Erkekler arasında her zaman tam bir birlik olmasa da uluslaşma sürecinde eğitim ile kadınların ruhları, doğum kontrol yöntemleriyle bedenleri üzerinde ataerkil toplumun ileri gelenlerince bir mücadele sürdürülür. Kandiyoti (2011, 165) bu alanlardaki istençlere uyum sağlamanın, kadınların yurttaşlığın alanına girişinin bir parçası olduğunu söyler. Ayrıca buradaki örnekte de görüldüğü gibi ruh ve bedene ilişkin tartışmalar özel alana ilişkin konular gibi dursa da Türk modernleşmesi sürecinde de izlenebileceği gibi özel alanın sınırları

bazen bizatihi devlet tarafından yapılandırılır.

Daha önce de belirtildiği gibi, cumhuriyetin kuruluşundan itibaren nüfusun artması yönünde uygulanan politikaların temel nedeni savaşların nüfusu azaltma açısından etkisidir. Bu nedenle 1923-1963 yılları arasında nüfus artışını hedefleyen pronatalist politikalar uygulanmış, özellikle 1930-1949 yılları arasında Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile resmi ve açık olarak bu politikalar tatbik edilir olmuştur (Eryurt vd. 2013, 123-124). Dolayısıyla kadınlar annelik nitelikleri nedeniyle yukarıdaki yazıda olduğu gibi doğrudan baskı altına alınmaya çalışıldığı gibi, Dr. Bahtiyar Demirağ'ın "Çocuk ve Harp" yazısındaki gibi, anneliğin sorgulanamaz bir istek olarak doğallaştırılması yoluna da gidilmiş, Türk kadının doğuruculuğunun inkâr edilemez bir durum olduğu ve doğurmanın her Türk kadınının en büyük arzusu olduğu ifade edilmiştir (1944, 4). Diğer taraftan dergide kadınların doğum oranlarını artırma adına daha dolaylı yollarla teşvik edilmeye çalışıldıkları yazılar da mevcuttur. Bu konuda Nihal Yalaza Taluy'un yazıları dikkat çekicidir. "Biricik Evlat" başlıklı çeviri yazıda tek çocuk büyütmenin zorlukları ve negatif yanlarına karşın, daha çok çocuğa bakmanın kolaylıkları dile getirilmiştir. Dahası tek çocukların yaşlılarıyla az vakit geçirmelerinden ötürü geçimsiz ve uyumsuz olduklarına da değinilerek bu durumun çocuklar açısından da negatif bir yönü olduğuna vurgu yapılmıştır (1944, 13-15). Taluy'un kendi kaleme aldığı "Arka Arkaya Gelen Çocuk" yazısında ise tek çocukların ilgi ihtiyacı nedeniyle kadınların ev işi ve yemek yapmasını engellediği, ancak beraber büyüyen çocukların birbirleri ile oynayıp, annenin yükünü azalttığı, ayrıca birbirine benzer yaşlardaki çocukların, benzer şeyler yemeleri gibi hususlarda olduğu gibi, ekstra bir bakım gerektirmediği anlatılmıştır (1944, 13). Dolayısıyla bu yazılarda da kadınlar daha çok sayıda çocuk doğurmaları adına hem göz korkutma hem de cesaretlendirme yöntemleriyle teşvik edilmeye çalışılmıştır.

Aslında kadınlara yönelik bu tutumun II. Meşrutiyetten beri sürdüğü

söylenebilir. II. Meşrutiyet Dönemi'nde yayınlanan kadın dergilerinde aile ve evlilik algısını incelediği makalesinde Songül Keçeci Kurt'un (2015) da belirttiği gibi, kadınların eş ve çocuklarına yönelik sorumlulukları genel olarak vatana hizmet ile ilişkilendirilmiş ve kadınların bu görevlerini aksatmaları ailenin mutsuzluğuna olduğu kadar, milletin çöküşüne de sebep gösterilmiş ve böylelikle kadınlar ağır yüklerle kuşatılmıştır. Bu bakış açısına erkek yazarlar kadar, feminist addedilebilecek kadın yazarlar da katılım göstermişlerdir.

Köşe yazılarının yanında *Türk Kadını* dergisinde yer verilen edebi eserlerde de anneliği öven ve anne olmayanları yeren yazıların seçimine özen gösterilmiştir. Gustav Drots'dan çevrilen "Genç Bir Anneden Mektup" yazısında bir anne çocuğunun her şeyi olduğunu bilmenin mutluluğunu yaşadığını anlatırken, çocuk sahibi olmayanların gerçek bir yaşam ve onun güzelliklerinden yoksun bir hayat sürdürdüklerini ve bunun acınası bir yaşam olduğunu belirtilmiştir (1944, 8). Bu yazıda annelik huzur ve mutluluk duygularıyla ele alınıp, sadece kadınların yaşayabileceği özel bir paylaşım hali olarak nitelendirirken, anne olmamak küçümsenmekte, aşağılanmakta ve hor görülmektedir. Dolayısıyla dergi yoluyla anne olmak/olmamak ikileminde kalan kadınlar için toplumsal yaşamda karşılaşacakları tutum ve tavır konusunda bir bilinç oluşturulmaya çalışılmakta ve toplumsal normlara uymamanın dışlanmayla sonuçlanacağı mesajı verilmektedir.

Kadınların annelik görevleri çok sayıda çocuk doğurmakla sınırlı değildir. Doğum oranlarındaki artış kadar önemli olan diğer ögeler doğanları yaşatabilmek ve yurda yararlı evlatlar olarak yetiştirmektir. Doğumun başarılı sonuçlanabilmesi için öncelikle hamilelik döneminin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi gerekmektedir. Bu konuda derginin üzerinde durduğu temel unsurlar düzenli doktor kontrolüne gitmek ve modern tıbbın olanaklarından yararlanmak olmuştur. Esasında Jordanova'nın (1999, 158) da belirttiği gibi, kadınların geleneksel hamilelik, doğum ve çocuk yetiştirme konularındaki

bilgilerinin küçümsenmesi modern tıbbın doğuşuyla başlar. Tıp alanını erkeklerin egemenliğinde bir alan haline getirme isteği, ebelerin mesleki birikimlerinin, kadınların geleneksel bilgilerinin ıskallanmasıyla sonuçlanmıştır. Dahası aydınlanmadan itibaren kadınların aydınlanmanın, aklın ve bilginin alanının dışında konumlandırılmaya çalışılmaları, çocukların yetiştirilmelerini de kadından erkeğe, yani devlet ve kurumların yönlendiriciliğine devretme gayretine neden olmuştur. Aydınlanmadan itibaren Batı’da hâkim olan bu yaklaşım, Türkiye’de modernleşme çabalarından itibaren kendisini göstermiştir. Bu doğrultuda örneğin *Türk Kadını* dergisinde Dr. Saliha Tuncer’e ait “Sağlam Çocuk Nasıl Yetiştirilir: Gebelik ve Doğuma Ait Sağlık Bilgileri” yazısında gebelerin beslenmesi, giyimleri ve sıkça doktora görünmeleri gerektiği konusunda bilgiler verilmiştir (1944, 6-8). Ancak başlıktaki vurgudan da anlaşılabileceği gibi, bir annenin sağlığı, sağlam bir çocuk yetiştirmenin bir aracı olarak önemli görülmüştür. Beria Okan’ın kaleme aldığı “Genç Anneler İçin Faydalı Bilgiler” başlıklı yazıda da kadınların sağlıklarının çocuğun sağlığı için bir aracı olduğu, süt konusunda verilen tavsiyelerde görülmektedir. İlk çocuğunda sütü yeterli gelmeyen annelerin, ikinci çocuklarına hamileyken önlemler almaya başlaması gerektiği belirtilen yazıda, memelere sıcak ve soğuk süngerleme yapılmasının süt faaliyetini artıracakı söylenmekte, meyve ve salatalık gibi besinlerle beslenme ve kalsiyum eksikliğini gözetici tedbirler almak önerilmektedir (1946, 9).

Kadınların çocukların bakımı ve sağlığında birincil sorumlu olduğu anlayışı Osmanlı’nın ilk kadın dergilerinden beri devam eden bir anlayıştır. Öyle ki bu bakış açısına *Kadınlar Dünyası* gibi tüm yazarları kadınlardan oluşan ve feminist bir perspektifi olan dergilerde dahi rastlanmıştır (Keçeci Kurt 2015, 1082-1083). Ancak özellikle cumhuriyetin ilanı öncesi dönemlerdeki dergilerde, kadın haklarına yönelik taleplerin daha çeşitli ve öncelikli olmasının da bir etkisiyle, örneğin *Demet* (1918) dergisinde de örneklerinin görüldüğü şekliyle, kadınların annelik vasıfları, onların eğitim almalarına bir

neden olarak ön plana çıkarılabilmıştır (Keçeci Kurt 2015, 1082). *Türk Kadını* dergisinde de Dr. Münevver'in kaleme aldığı yazıda bu husustan bahsedilmiş ancak yazıda daha çok üzerinde durulan hususlar kadınların kendi sağlıkları ve çocuk bakımı hakkındaki geleneksel bilgilerinin yetersiz ve yanlış olması, bu hususta Türk kadınlarının Batı'daki kadınları örnek alabileceği ve bu konularda bilgi edinilebilecek ek etkinliklerin sağlanması olmuştur. Bu etkinlikler anneleri yetiştirme kursları, konferanslar, sağlık öğütleri ve çeşitli yayınlar olarak sıralanmıştır (İnal 1946, 13-17).

Dr. Münevver de dönemin pek çok yazarı gibi, eş ve çocukların bakımından olduğu gibi memleketin kötü günlerden kurtulmasının sorumlusu olarak kadınları görevli kılmış, bu sorumluluğun gereği olarak da kadınların eğitim alması gerektiğini savunmuştur. Eril tahakkümün tüm gelenekselliğiyle hâkim olduğu ve kadınların eğitim hakkından yararlanmasının son derece sınırlı olduğu bir dönemde kadınları eğitim al(a)madıkları için suçlamanın ve gerekli eğitimi almazsa yetersiz olacağını hissettirmenin kadından yana bir tavır olmadığı açıktır. Çocuk, ev ve eş bakımının yanında ülkenin bekasının başarısında da büyük pay sahibi addedilen kadınlar sürekli eğitimsiz ve yetersiz hissettirilmiş ve daima daha çok çabalaması gereken kişiler olarak işaret edilmişlerdir. Üstel'in (2014, 123) de bahsettiği üzere, aslında II. Meşrutiyet Döneminden itibaren modern çocuğa verilen önem nedeniyle "iyi anne" olmanın temel koşulu eğitilmiş bir anne olmak olmuştur. Kadınların iyi anneliği milliyetçi değerlerin çocuklara aktarımının yanında milli iktisatın yeni tipinin yaratılmasını da gerektirmiştir. Kadınlar tüm bu konularda görevlidir, çünkü bu konularda en çok yazı kaleme alan Dr. Muzaffer Sezer'in yazılarında da belirtildiği gibi, iktidar kadınlara sosyal alanda büyük kolaylıklar sağlamıştır ve bu nedenle bu ödevler iktidara karşı bir borçtur.

Türk Kadını'nda çocukların bedensel ve zihinsel gelişimlerine dair annelerin görevlerine dair çok sayıda yazı yayınlanmıştır. Bu yazılardan

birkaç örnek vermek çocuk gelişiminin ne denli ehemmiyetle ele alındığını anlamak açısından yararlı olacaktır. “Okula giden çocukların gıda ve istirahatleri ile meşgul olunuz” başlıklı yazıda Beria Okan çocukların okuldan önce rahat kahvaltı yapabilmeleri için annelerin erken kalkmaları gerektiği, öğle yemeklerine nasıl yemekler konulması gerektiği, çocukların odalarının havalandırılması gibi hususlara değinmiştir (1946, 2). Mimar Nezihe Taner’in, “sağlam temellere oturmıyan binalar çabuk yıkıldığı gibi çocuğun temellerinin sağlamlığı küçük yaşta sıhhatli olmasıdır” sözlerinin yer aldığı yazısında çocuk bahçelerinin temiz hava, güneş ve çocukların sosyalleşmesi açısından önemine değinilmiştir (1945, 8-9). Nezihe Taner bir başka yazısında çocuk odalarını ele almış ve yine bu mekânların güneşli, havadar ve temiz olmasının çocuğun karakteri ve sağlığı üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir (1946, 8). Bu örneklerin yanında dergide “Çocuk Sağlığı” başlığı altında bebekleri anne sütü ile beslemenin önemi, uyku problemleri, diş çıkarma, çocuk psikolojisi, çocuk hastalıkları gibi birçok konuda detaylı bilgiler yer almıştır. Bu konuya verilen önemin temel nedeni Saliha Tuncer’in “Sağlam Çocuk Nasıl Yetiştirilir” yazısında da vurguladığı üzere çocukların ebeveynlerin değil yurdun malı sayılmasıdır. “Çocuklarımız ne kadar sağlam yetiştirilirse ve ne kadar iyi terbiye görürlerse milli kuvvet ve kültürümüz o kadar yükselecektir” denilen yazıda (1944, 12-13) dikkat çeken öğelerden biri çocuk yetiştirmekten sadece annenin değil, babaların da sorumlu tutulmasıdır. Nitekim dergide böylesi bir yaklaşım, sözde bile olsa, oldukça sınırlıdır. Bir diğer önemli unsur dergideki diğer yazılarda da rastlanabildiği gibi, bu metinde de sürekli zıtlıklar üzerinden bir değer sistemi kurulması ve ödül-kınama dizgesinde edinilecek yer konusunda gözdağı verilmesidir. Bir yandan her anne babanın çocuklarını sağlam yetiştirmenin en büyük istekleri olduğu söylenerek ebeveynler onore edilmekte, diğer yandan da sıksa bir çocuğa sahip anne babalar vazifelerini iyi bir şekilde yapmamış olmakla suçlanmaktadır. Nitekim bu dönemde çocukların dönemin deyişiyle “gürbüz,” kilolu olması konusunda aşırı bir istek

vardır (Tamer Torun 2021). Bu doğrultuda dönemin çocuk dergilerinde olduğu gibi *Türk Kadını* dergisinde de gürbüz çocuklar için yarışma düzenlenmekte ve dereceye giren çocukların fotoğrafları basılmaktadır. Ancak burada oldukça çarpıcı olan nokta, neredeyse tüm yayımlarda çocuk yetiştirme konusunda esas sorumlu ve görevli olan kişi annelerken, gürbüz çocukların babalarının ismiyle anılmasıdır: “Tayyare yüzbaşısı bay Hayrettin’in çocuğu Akın Göksen... birinci, Demirfırka mahallesinde bay Şemsi’nin çocuğu Susen... ikinci... seçilmişlerdir” (*Türk Kadını*, 1944, 17). Tüm sorumluluğun yüklendiği ve ödül-ceza sisteminin ince terazisinde sürekli yargı altında olan kadınlar, çocukların yetiştirmesine dair bir ödül söz konusu olunca unutulmuştur. Nitekim kadınların çocuklar konusundaki sorumluluklarının herhangi bir sınırı yoktur. Örneğin oğlan çocuklarının askerliği gibi eril dünyaya ait ve erkeklik performansı açısından oldukça önemli konularda dahi çocukları bilinçlendirmek için kadınlar sorumlu tutulmuştur. Enver Tuncalp, “Bir çocuğa askerlik vazifesinin şerefini, kudsiyetini öğretecek ve zamanı gelince derhal onun şubeye koşmasını temin edecek ANNEdir” sözleriyle oldukça kati bir biçimde kadınları bu konuda vazifelendirmekte ve çocuğunun askere gitmesinden sakınan anneleri de “zayıf ruhlu ve bozuk karakterli” olarak nitelendirmektedir (1945, 17). Benzer bir şekilde Himmet Akın’ın “Annesini Aldatmağa Koyulan Bir Çocuk” metninde babası ve büyükbabası eğitilmiş olan ve okulda veliliğini büyükbabasının üstlenmiş olduğu bir öğrencinin önceden parlak olan notlarının düşmesinden, okuma yazması olmayan ve bu nedenle çocuğun kolayca kandırabildiği annesi suçlu sayılmıştır (1945, 5-6). Erkeklerle ait addedilen konularda dahi kadınları sorumlu tutmak da *Türk Kadını* dergisi ve yazarlarına mahsus bir düşünüş biçimi değildir. Daha önceki dönemlerde yayınlanan *Kadın* (1908-1909) dergisinde de kadınlar sağlam nesiller ve cesur askerler yetiştirmekten sorumlu ev kadınları olarak ele alınmıştır (Aydın 2009, 155).

Görsel 3. *Türk Kadını* dergisinin gülbüz çocukları

Türk Kadını ile aynı dönemde çıkan kadın dergilerinden *Ev Kadın* (1945-1950) dergisinde de çocuk bakımı konusunda aynı konuların benzer şekillerde ele alınması, bu yaklaşımın bir tesadüf olmadığını ve ilgili dönemin kadına yönelik politika ve beklentilerinin bir yansıması olduğunu gösterir. Keza, *Ev Kadın* dergisinde de temel konulardan birisi sağlıklı gülbüz çocuklar yetiştirmek olmuş, çocuk sağlığına, beslenmesine ilişkin bilgiler ve gülbüz çocuk fotoğrafları düzenli olarak bu dergide de yer almıştır (Işık 2021, 223).

Kız çocuklarının yetiştirilmesi konusunda ise kadınlara verilen direktifler değişiklik göstermiştir. Kız çocuklarının yetiştirilmesi konusunda yeterince kitap olmamasından yakınan Recai Ant, Felix Thomas'ın "Kızlarımız" kitabında "Eğer kadının hakikî mesleği en kat'î manasiyle annelik ise aile içinde kızlarımızın hepsi bir gün anne olacak gibi terbiye edilmelidirler" buyruğunu içeren kitaptan örnekler vermiş ve kız çocuklarının

oyun oynamalarından arkadaşlarına, anne kız ilişkilerinin nasıl olması gerektiğinden, evliliğe, müstakbel annelerin nasıl yetiştirilmesi gerektiği konusunda bu yazıdaki başlıkları örnek vermiştir (1944, 12). Kadınları çocukluklarından itibaren müstakbel anneler olarak yetiştirme gayreti de oldukça sık görülen bir tutumdur. Örneğin *Hanımlara Mahsus Gazete*'de yazan İslam inancı ve kültürünün birbirinden farkını vurgulayan, İslam dininde ve tarihinde kadınların yerini gösterme konusunda önemli çabalarda bulunan Fatma Aliye de yazılarında genç kızlara çocuk sahibi olmadan önce çocuk yetiştirme hususunda yazılar okumalarını salık vermiş, büyükannelerin deneyimlerini genç kuşaklara aktarması gerektiğinin altını çizmiş ve iyi annelikte kuşaklar arası aktarımın altını çizmiştir (Güven 2016, 7-8).

Bu son örneklerden görüldüğü üzere rejimin sözcülüğünü üstlenenler anneleri sadece çok çocuk dünyaya getirmek ve onları fiziksel anlamda gürbüz yetiştirmekle vazifelendirmemiş, bunların yanında çocukların sosyal ve psikolojik anlamda iyilik halinden de kadınları sorumlu tutmuştur. Bu bağlamda yukarıdaki örneklerin yanında kadınların çocuk kitapları okuyarak onların dünyasını anlaması gerektiği söylenmiş (Atay 1945, 9); çocuklara ne tür masallar okunması gerektiği açıklanmış (Enç 1944, 7); çocuklar için oyun oynamanın öneminden bahsedilmiş (Atay 1946, 3-4) ve daha pek çok konuda ayrıntılı bilgilerle donatılmaya çalışılan kadınların her konuda kusursuz ve eksiksiz davranması gerektiği algısı dayatılmıştır. Kadınlar için çıkarıldığı iddia edilen dergiler, onların çıkar ve isteklerini yansıtmaktan ziyade, onları vazifelendiren ve eksik hissettiren yayımlar haline gelmişlerdir.

Ev İdarecisi ve Eş Olarak Kadınlık Rolü

Cumhuriyetin kurulmasından itibaren makbul vatandaş sayılmanın çeşitli kriterleri olmuş, kadınlar için bunun pratik edildiği yer ise özel alan olmuştur. Bu alandaki görevleri önceki bölümde de değinildiği gibi

çocuklarının bakımı ile sınırlı kalmamış, ev bakımı, idaresi ve eş olma rolleri de ön plana çıkarılmıştır. Bu alanda da yetersiz görülen ve modern usullere göre ev kadınlığı yapması beklenen kadınlara “Ev Kadını İçin Faydalı Bilgiler” ve “Bir Avuç Bilgi” başlıkları altında ev işleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Bazen bu konudaki yönlendirme gayreti abartılmış ve Nihal Yalaza Taluy’un yazılarında görüldüğü gibi bulaşığın nasıl yıkanacağı dahi en ufak ayrıntılarla okurlara anlatılmıştır (1945, 12).

Savaş yıllarının etkisiyle bu dönemde ayrıca ev ekonomisi konusunun üzerinde etraflıca durulmuştur. Örneğin kıyafet maliyetini azaltmak için annelerin giysilerinden çocuklar için kıyafet dikmek gibi fikirler verilmiş (Duru 1944, 14), ucuz sebzelerden farklı türlerde yemekler yapmanın yolları anlatılmış (Taluy 1946, 2), bayat ekmekleri değerlendirmek için tarifler verilmiştir (Taluy 1947, 2). Dönemin ekonomik koşullarının yanında, Yaşın’ın (2000, 51-52) da işaret ettiği gibi 1930’lu ve 40’lı yıllarda evin çağdaştırılacak kültürel alanlar içerisinde merkezi bir yer tutmasından ötürü de Türk milliyetçileri ev işlerinin düzgün ve modern yöntemlerle yapılmasına önem vermişlerdir. Bu nedenle “İyi bir ev kadını eşyanın ömrünü uzatır,” “Eşyamızı iyi kullanalım” gibi başlıklarla kadınlardan bir yandan tasarruflu olmaları beklenmiş, “Evlerimiz Nasıl Olmalı?” gibi başlıklarda da kadınların evlerini Avrupalı ve modern bir tarzda döşemeleri teşvik edilmeye çalışılmıştır. Aynı dönem yayınlanan *Ev Kadın* dergisinde de evlerin düzenli ve temiz olması tavsiye edilerek, evlerdeki en küçük ayrıntıların öneminden bahsedilmiştir (Işık 2021, 223).

İyi bir ev kadını olabilmenin yolu yoktan var edebilmekten, sürekli üretken ve fedakâr olmaktan geçmektedir. Bu nedenle pek sık rastlanmadığı üzere, bu başlık altındaki yazılarda Türk kadınları yer ver övülmüş, onların esasında becerikli, evlerine dair her şeyi bilip yapan kişiler oldukları söylenmiştir (Boran 1945, 12). Öte yandan Hollywood starlarının dahi

gündelik yaşamlarında ev işleri ve ailevi sorumluluklarını yerine getirdiğine dair yazılara yer verilerek (Başar 1947, 16), kadınların bu rollerinin evrensel ve sınıfsız bir yanı olduğunun altı çizilmeye çalışılmıştır.

Ev kadınlığının bu derece desteklendiği dergide çalışan kadınların ev işleri, çocukları ve eşlerine karşı görevlerini aksattıkları mesajı da kendine yer bulmuştur. İsmet Kür'ün "Peygamber Sabrı" adlı hikâyesinde ev kadınlığının bir uzantısı olarak kadınlar için yerinde bir meslek sayılan öğretmen bir kadın, çocuğunu öğretmen okuluna göndermek için fikrini soran bir arkadaşına kızının "zarif bir ev kadını" olması önerisinde bulunmuştur. Zarif ev kadınlığı ise ince, kanaatkâr, evine, çocuklarına bağlı, onlar için "yaşayan," faydalı gerçek bir Türk kadını olarak tasvir edilmiştir. Bu zarif ev kadınlığının ötekisi olarak, çalışan kadınların yanı sıra, zamanını kendi bakımı ve kendi hobileri ile geçiren kadınlar bulunmaktadır. Yazarın söylemiyle bu kadınlar "parazit" kadınlardır (1946, 16-18). Parazit olmamak için tek yol fedakâr, kendini aile bireyleri için kurban eden biri olmayı kabul etmektir. Nitekim çocuk bakımı, ev işleri ve ev ekonomisinin yanında kadınlara aşk ve sevgi temelli modern yuvalar kurmaları gerektiği salık verilmiş, günün tüm yorgunluğunu çektiği iddia edilen kocalarını gereksiz söz ve isteklerle yormamaları, kendilerinden uzaklaştırmamaları gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda "Kocasını Bir Sevgili Gibi Karşılmasını Bilen Kadın" başlıklı yazıda olduğu gibi erkeklerin gönlünü hoş etmenin, eve ve eşe bağlı kılmanın çeşitli yolları anlatılmıştır (Eşiyok 1947, 5).

Sonuç

Türkiye'de kamusal anlamda Tanzimat'ın ardından başlayan kadın hakları mücadelesi, seçme ve seçilme hakkının edinilmesi ve iktidar odaklarının böyle bir mücadeleye gerek olmadığını ileri sürüp çeşitli baskı mekanizmalarını devreye sokmasıyla 1935 yılından itibaren önemli bir sekteye uğramıştır.

Çalışan kadınlara ihtiyaç duyulduğu dönemlerde öğretmenlik, hemşirelik gibi ev içi işlerinin uzantısı olan mesleklerde çalışan kadınlar için kimi övgü dolu sözler sarf edilse de Türkiye'deki yönetici elitler ve toplumun ileri gelen erkeklerinin genel anlayış ve politikası kadınların temel vazife alanlarının ev içi alan olduğu yönünde olmuştur. Kadınlar çok zaruri olmamakla beraber, ancak evlerinin, eşlerinin ve çocuklarının bakımlarını aksatmadıkları sürece çalışabilecekleri görüşü hem tek parti hem de Milli Şef döneminde yaygın görüş olmuştur. Öte yandan Milli Şef döneminde nüfus artış hızının düşmesi ve II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı ekonomik sıkıntılar, kadınların hak ve sorumluluklarına yönelik kullanılan söylemde kimi vurguların artmasına veya değişimine neden olmuştur. Bu dönemde *Türk Kadını* dergisinde de görüldüğü üzere, süreli yayımlarda üreme artışı ve doğurulan çocukların bakımı ve eğitimine yönelik metinler en öne çıkanları olmuştur. Ancak bu alanlarda da kadınlar yetersiz görülmüştür. Kadınların eğitim almasına yönelik birkaç yazı dışında –bu yazılar da kız sanat okulu gibi ev içi alana yönelik eğitim veren okullardır- herhangi bir değini olmasa da kadınların eğitimsizlikleriyle çocukları yanlış yönlendirebileceği ya da çocuklarca kandırılabilceği yönünde kadınları değersizleştiren ve eleştiren yazılar *Türk Kadını* dergisinde sıklıkla yer bulmuştur. Yer yer Türk kadınına öven, motive etmeye çalışan bazı sözler sarf edilse de genel eğilim kadınların eğitimsiz, bilgisiz ve cahil olduklarına yöneliktir. Hal böyleyken, çocukların elmas olarak tarif edildiği ve üzerine titrenmesinin istediği bir dönemde, *Türk Kadını* dergisi kadınları bilgilendirmeyi kendine şiar edinmiştir. Bu nedenle de ev işlerine yönelik yazılarda da görüldüğü üzere, öğreticiliği ön planda olan yazılarda, bir işin tüm kademeleri en ince ayrıntılarına kadar anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bilgileri edinmenin yanında, eşinin, çocuklarının bakımını yerine getirmek ve ev ekonomisini de gözeterek evin düzenini sağlamak kadınların vatana karşı görevi olarak addedilmiştir. Esasında bu bakış açısı Tanzimat'tan beridir devlet ve aile arasında benzeşim kurulmasının ve toplumsal değişimde aileye

verilen önemin bir sürekliliği olarak görülebilir. Sancar'ın (2013) deyişiyle bu perspektif erkeklerin devlet, kadınların aile kurmaktan sorumlu tutulmalarıdır. Bu alanda herhangi bir sorun yaşanmaması için de erkek devlet aklının temsilcisi bazı seçkinler, dergi, gazete gibi kimi süreli yayımlarda faaliyet göstererek dönemin egemen politikalarının taşıyıcısı olma rolü üstlenmişlerdir. *Türk Kadını* dergisini çıkaran Fuat Umay'ın hem Çocuk Esirgeme Kurumu başkanı hem de tek parti döneminin milletvekili olması derginin yayın politikalarına da etki etmiştir. Bunun yanında derginin Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bir yayımı olmasının da gelecek kuşaklara verilen önemin öne çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Öte yandan 1935 yılından itibaren çıkarılan dergilerde genel olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kadınlara gereken tüm hakları verdiği ve bu nedenle kadınların rejime borçlarını genç nesilleri yetiştirerek ve ev içerisinde düzen ve birliği sağlayarak ödeyebilecekleri görüşü de yaygın olmuştur. 1970'lere gelene kadar kadınlar çeşitli dernekler ve yayımlar bazında bir araya gelseler ve çeşitli eşitlikçi taleplerde bulunsalar da Şahin ve Sarıtaş'ın da (2017, 728) belirttikleri gibi isteklerini, çoğunlukla, dışlayıcı ataerkil söylemin içinden kurgulamışlardır. Buna paralel olarak *Türk Kadını* dergisi özelinden yola çıkarak kadın dergilerinde de kadınlar için, onların istek ve taleplerini yansıtır metinlere rastlamaktan ziyade, onları görevlendiren, eksik ve hatalı hissettiren ataerkil bir dilin hâkim kılındığı söylenebilir.

1 *Türk Kadını* adıyla yayınlanan iki dergi daha mevcuttur, ancak bu dergilerin bu makalede incelenen *Türk Kadını* dergisi ile bir ilintisi bulunmamaktadır. Bu dergilerden ilki Muallim Ahmed Halid tarafından 1918-1919 yılları arasında 21 sayı yayınlanan ve ideolojik olarak milliyetçi yönü ağır basan bir yayındır (Mahir Metinsoy 2020, 275). Diğer *Türk Kadını* dergisi ise 1966-1974 yılları arasında 97 sayı çıkan, Kemalist cumhuriyeti destekleyen yanıyla öne çıkan bir dergidir.

2 *Kadın Gazetesi* 1947-1967 yılları arasında çıkan, Türk Kadınlar Birliği'nin yayın organıdır. Dergi, 1940'lı yıllarda kadın süreli yayınlarına hâkim olan magazin ve moda gibi konulara karşıt olarak, siyasi ve sosyal konulara ağırlık vermeyi hedeflenmiştir. Dergide kadınları haklarını kullanma konusunda sorgulamaya yöneltici, iş yaşamında ve siyasette daha aktif rol almaları konusunda teşvik edici metinlere vermiştir (Karabulut 2011).

3 1935 yılında meclise giren 18 kadın milletvekili o güne kadar kadın mücadelesinde yer

alan kişilerden ziyade, Mustafa Kemal'in denetim ve desteği altındaki kişilerden, "temsilen" seçilmiş ve dolayısıyla bu milletvekilleri kadın hakları açısından bir politika üretmemişlerdir (Saktanber 2009).

4 Örneğin Fuat Umay'ın çıkardığı bir başka dergi olan ve 12 yıl boyunca haftalık yayınlanan Çocuk dergisi öğreticilik ve özellikle sağlıklı nesil yetiştirme yönü ön planda olan bir dergi olmuştur (Akbayrak 2014, 77-79).

5 Günümüzdeki adı Çocuk Esirgeme Kurumudur.

Kaynakça

Akbayrak, Kübra. "Erken Cumhuriyet Döneminde Sosyalleşme Aracı Olarak Süreli Çocuk Yayınları". Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, 2014.

Akşit, Elif Ekin. *Kızların Sessizliği: Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005).

Altınay, Ayşe Gül. "Giriş: Milliyetçilik, Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm," *Vatan Millet Kadınlar* ed. Ayşe Gül Altınay (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 17-27.

Anthias, Floya ve Yuval-Davis, Nira. "Introduction". *Woman Nation State*. ed. Floya Anthias and Nira Yuval-Davis (London: Macmillan, 1989), 1-15.

Arat, Yeşim. "Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar," *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik* ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005), 82-99.

Ayata, Ayşe ve Gölgelioğlu, Özlem. "Siyaset ve Katılım," *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. ed. Yıldız Ecevit ve Nadide Karkıner (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011), 66-84.

Aydın, Hakan. "Kadın (1908-1909): Selanik'te Yayınlanan İlk Kadın Dergisi Üzerine Bir İnceleme" *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*

Dergisi 22, no. 1 (2009): 147-156.

Avcı, Yasemin. “Osmanlı Devletinde Tanzimat Döneminde Otoriter Modernleşme ve Kadının Özgürleşmesi Meselesi” *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 21, no. 1 (2007): 1-18.

Berktaş, Fatmagül. “Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye”. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*, 7 no. 1 (2004). https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/berktay_std_7.pdf

Bora, Aksu. “Bir Milli Vazife Olarak Spor ve Kadınlar” *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi* 23, no. 4 (2012): 220-226.

Bora, Tanıl. *Türk Sağıının Üç Hali* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017).

Çakır, Serpil. *Osmanlı Kadın Hareketi* (İstanbul: Metis Yayınları, 2013).

Caporal, Bernard. *Kemalizm 'de ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını I (1919-1970)*. çev. Ercan Eyüboğlu (İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1999).

Caymaz, Birol. *Türkiye'de Vatandaşlık: Resmi İdeoloji ve Yansımaları* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007).

Davaz, Aslı. *Eşitsiz Kız Kardeşlik* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014).

Demirdirek, Aynur. *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi* (Ankara: Ayizi Kitap, 2016).

Eryurt, Mehmet Ali, Beşe Canpolat, Şebnem ve Koç, İsmet. “Population and Population Policies in Turkey: Projections and Suggestions” *Review of Public Administration* 7, no. 4 (2013): 121-146.

- Gillespie, Rosemary. “When No Means No: Disbelief, Disregard and Deviance as Discourses of Voluntary Childlessness” *Women’s Studies International Forum*, 23 no. 2 (2000). [https://doi.org/10.1016/S0277-5395\(00\)00076-5](https://doi.org/10.1016/S0277-5395(00)00076-5)
- Güven, Zühre Canay. “Eril Tarih Söyleminde Bir Osmanlı Kadın Kamusal Alanı: Hanımlara Mahsus Gazete” *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 43, no. 1 (2016): 1-14.
- Işık, Esra. “Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Dergilerinde Kadın İmajı: Ev Kadın Dergisi Örneği” *folklor/edebiyat* 27, no. 2 (2021): 211-228.
- İlikani, Rasimoğlu, Ceren Gülser (2014). “İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye’de Nüfus ve Halk Sağlığı Tartışmalarının Değerlendirilmesi” *Lokman Hekim Dergisi* 4, no. 3 (2014): 16-21.
- İlyasoğlu, Aynur ve İnsel, Deniz. “Kadın Dergilerinin Evrimi,” *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)* ed. Deniz İnsel (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1984), 163-176.
- Kandiyoti, Deniz. *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. çev. Aksu Bora (İstanbul: Metis Yayınları, 2011).
- Keçeci Kurt, Songül. “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Kadın Dergilerinde Aile ve Evlilik Algısı” *Belleten* 79, no. 286 (2015): 1073-1097.
- Kurnaz, Şefika. *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)* (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991).
- Kuş, Nurettin, “Dr. Mehmet Fuat Umay–Yaşamı–Hizmetleri,” *Belgesel Tarih*, 3 Nisan 2019 <https://www.belgeseltarih.com/dr-mehmet-fuat-umay-yasami-hizmetleri/>. <https://www.belgeseltarih.com/dr-mehmet-fuat-umay-yasami-hizmetleri/>

- Jordanova, Ludmilla. "Natural Facts: A Historical Perspective on Science and Sexuality," *Nature, Culture and Gender*. ed. Carol MacCormack and Marily Strathern (New York: Cambridge University Press, 1999), 157-169.
- Mahir Metinsoy, Elif. "Türk Kadını Dergisi ve Mütareke Döneminde Kadın Yazarlar" *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 64, no. 1 (2020): 271-292.
- Makal, Ahmet. "Türkiye’de Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın Emeği" *Çalışma ve Toplum Dergisi* 2, no. 25 (2010): 13-40.
- Maxwell, Joseph Alex. *Qualitative Research Design: An Interactive Approach* (Thousand Oaks, CA: Sage Publication, 2013).
- Najmabadi, Afsaneh. "Sevgili ve Anne Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahiplenmek, Korumak". *Vatan Millet Kadınlar* ed. Ayşe Gül Altınay (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 129-166.
- Özman, Aylin ve Bulut, Ayça. "Sabiha (Zekeriya) Sertel: Kemalizm Marksizm ve Kadın Meselesi" *Toplum ve Bilim* 96, no. 1 (2003): 184-217.
- Saigol, Rubina. "Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri," *Vatan Millet Kadınlar* ed. Ayşe Gül Altınay (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 227-261.
- Saktanber, Ayşe. "Kemalist Kadın Hakları Söylemi," *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm Cilt II*. ed. Tanıl Bora (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 323-334.
- Sancar, Serpil. "Erkeklik," *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* ed. Yıldız Ecevit & Nadide Karkıner (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013), 168-191.

- Sancar, Serpil. *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014).
- Scott, Joan Wallach. *Feminist Tarihin Peşinde*, çev. Ayça Günaydın (İstanbul: Bgst Yayınları, 2013).
- Şahin, Yelda ve Sarıtaş, Ezgi. “Altmışlı Yıllarda Kadın Hareketi: Süreklilikler, Kopuşlar ve Çeşitlenme,” *Türkiye’nin 60’lı Yılları* ed. Mete Kaan Kaynar (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017), 727-758.
- Şerifsoy, Selda. “Aile ve Kemalist Modernizasyon Projesi 1928-1950,” *Vatan Millet Kadınlar* ed. Ayşe Gül Altınay (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 169-197.
- Tamer Torun, Aytül. Gender and Nationalism in the Child Magazines during the Early Republican Period *International Journal of Turcologia* 17, no.31 (2021): 85-110.
- Taşkıran, Tezer. *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları* (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1973).
- Tepe, Fatma Fulya ve Bauhn, Per. “Türk Kadını Dergisinde (1966-1974) Kadın Hakları Hakkındaki İki Argüman” *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi* 27, no. 1 (2017): 135-152.
- Toprak, Zafer. “II. Meşrutiyet Dönemi’nde devlet, aile ve feminizm” *Sosyo/Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* 1, no. 1 (1993): 216-227
- Umay, Fuat. *Seçmenlerimle Başbaşa* (Ankara: Yeni Matbaa, 1950).
- Üstel, Füsun. “*Makbul Vatandaş*”ın Peşinde (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014).
- Yaşın, Yael Navaro. “Evde Taylorizm: Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Yıllarında Ev İşinin Rasyonelleşmesi (1928-40)”. *Toplum ve Bilim* 84, no. 1

(2000): 51-74.

Yelsalı Parmaksız, Pınar Melis. *Türkiye'nin Modernleşmesinde Kadınlar: 1839'dan Günümüze* (Ankara: İmge Kitabevi, 2017).

Zihnioğlu, Yaprak. *Kadinsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği* (İstanbul: Metis Yayınları, 2016).

Süreli Yayınlar

Akın, Himmet. “Annesini Aldatmağa Koyulan Bir Çocuk” *Türk Kadını* 2, no. 1 (1945): 5-6.

Ant, Recai. “Annelerin Okuyacakları Kitaplar” *Türk Kadını* 1, no. 8 (1944): 12.

Atay, Tefvik. “Çocuk Terbiyesi: Çocuklarımız Niçin Tembel Oluyorlar” *Türk Kadını* 2, no. 7 (1945): 8-9.

Atay, Tefvik. “Çocuklarımıza Oyunun Faydası”. *Türk Kadını* 3, no. 3 (1946): 3-4.

Başar, Melih. “Hollywood Kadınlarının Vakitleri Nasıl Geçer?” *Türk Kadını* 4, no. 2 (1947): 16.

Boran, Cemil (1945). “Geçmiş Günlerde Kadın: Kaya Sultan”. *Türk Kadını* 2, no. 11 (1945): 12.

Demirağ, Bahtiyar. “Annelerle Konuşma: Çocuk ve Harp” *Türk Kadını* 1, no. 1 (1944): 4.

Drots, Gustav (1944). “Genç Bir Anneden Mektup” *Türk Kadını* 1, no. 5 (1944): 8.

Duru, Azize. “Ev Kadını İçin Faydalı Bilgiler: Çocuklarınızın Küçülen Elbiselerini Büyütmek İçin Birkaç Fikir”. *Türk Kadını* 1, no. 1 (1944):

14.

Enç, Mitat. “Çocuk Terbiyesi: Çocuk Hırsızlıkları” *Türk Kadını* 1, no. 8 (1944): 6-7.

Eşiyok, Güneş. “Kocasını Bir Sevgili Gibi Karşılmasını Bilen Kadın!” *Türk Kadını* 4, no. 1 (1947): 5.

İnal, Münevver. “Kadın ve Sağlık” *Türk Kadını* 3, no. 8 (1946): 13-17.

Okan, Beria. “Genç Anneler İçin Faydalı Bilgiler” *Türk Kadını* 3, no. 1 (1946): 9.

Okan, Beria. “Okula Giden Çocukların Gıda Ve İstirahatleri İle Meşgul Olunuz” *Türk Kadını* 3, no. 6 (1946): 2.

Kür, İsmet. “Peygamber Sabrı” *Türk Kadını* 3, no. 2 (1946): 6-18.

Taluy, Nihal Yalaza. “Biricik Evlat” *Türk Kadını* 1, no. 1 (1944): 13-15.

Taluy, Nihal Yalaza. “Arka Arkaya Gelen Çocuklar” *Türk Kadını* 1, no. 9 (1944): 13.

Taluy, Nihal Yalaza. “Hizmetçisiz Kalınca...” *Türk Kadını* 2, no. 7 (1945): 12.

Taluy, Nihal Yalaza. “Balkabağı ile Neler Yapabiliriz?” *Türk Kadını* 3, no. 1 (1946): 2.

Taluy, Nihal Yalaza (1947). “Bayat Ekmekle Neler Yapılır?” *Türk Kadını* 4, no. 2 (1947): 2.

Taner, Nezihe. “Çocuk Bahçeleri” *Türk Kadını* 2, no. 5 (1945): 8-9.

Taner, Nezihe. “Çocuk Odaları” *Türk Kadını* 2, no. 11 (1946): 8.

Toker, Turhan. “Anne Kadın” *Türk Kadını* 3, no. 1 (1946): 3-5.

Tuncer, Saliha. “Sağlam Çocuk Nasıl Yetiştirilir” *Türk Kadını* 1, no. 2 (1944):

12-13.

Tuncer, Saliha. “Sağlam Çocuk Nasıl Yetiştirilir: Gebelik ve Doğuma Ait Sağlık Bilgileri” *Türk Kadını* 1, no.3 (1944): 6-8.

Tuncalp, Enver (1945). “Türk Annesinin, Askere Giden Oğluna Öğütleri” *Türk Kadını* 1, no. 11 (1945): 17.

Türk Kadını. “Sayın Okurlarımıza” *Türk Kadını* 1, no. 1 (1944): 2.

Türk Kadını. “Gülbüz Türk Çocuğu” *Türk Kadını* 1, no. 4 (1944): 17.

